

beo apud Bna. --- item dono ibi meum *roncinum* et omnia alia mea iura que ---» a. 1185 (Cartulari de Poblet, p 172, § 283 6)

Un altre document pobletà permet comprendre de quina mena de cavall es tractava; escriptura sense data i potser un poc anterior a l'altra, de tota manera de la segona meitat del segle XII, car ja hi figura com a granja de Poblet el poblet de Sérboles (avui despoblat de la Pobra de Cérvoles), que no fou donada al monestir fins a 1157 (doc. § 154), i va publicat entre tres docs. dels anys 1163, 1177 i 1180; es tracta d'una llista de donacions fetes a Poblet pel bisbe i capítol d'Oscà: «--- in primis habuimus equum unum qui fuit de L --- appreciatus in xx aureis» segueix citant altres quatre cavalls (sempre dient *equus*), d'un dels quals consta el valor de 260 morabetins, i un altre 350 sous barcelonesos, després una *equa* i llavors, al final: «porci duos et sues quinque venerunt ad g. de Serboles, sed nos non habuimus eos; *roncinum* unum habuimus, qui fuit camerarij de Jacha, quem episcopus ad tradendam quadrigam operis ecclesie dedit»: no es parla de preu, però va a la cua, fins i tot darrere dels porcs, i consta que només servirà per carretejar els materials de l'obra de l'església (ibid., p 92, § 158 13).

Altrament en les terres del Sud no hi ha altre testimoni de la forma amb *-n-*, però sí una infinitat de l'altra. En la tarifa dels corredors de Bna., de 1271, va enumerat entre els drets que es paguen per un cavall (5 sol) i els deguts per ase o somera «de mul o mula, o de *roci*, 2 sol» o sigui igual que pel mul o mula, una mica més que pels ases i només 2/5 del que es paga per un cavall (*EntreDL* I, 161, § 121) «Vici apparexent és, de catiu, cativa, cavall, *roci* --- o tot altre bestiar geperut denant o detràs, senyal de nafres, orbetat, rancaylòs ---», *CostTort* (Ol, p. 380). Tant allà com en el Nord, en aquesta època la documentació dóna pertot la forma sense nasalització, p. ex. *roci* a la Lleuda de Cotillure de 1249, *rossi* a la de Puigcerdà, 1288

Des d'aleshores abunden molt les dades literàries (amb unanimitat de la forma moderna), i com sigui que els *DAG* i *AlcM* ja en citen moltes de Jaume I, Lluïl, JoMartorell, val del S. xv etc., sense repetir-ne cap, em limito a afegir-n'hi d'altres escriptors. L'usa Desclot en el passatge que dono a *ROSSEGAR* Després de donar-li les senyes del destí meravellós que se li reserva, Jozefas desapareix, «què anc Galeàs no s'abé --- de qal part s'én en anat, e cant lo donzel qui ab él era, ohí aqèsta vantura, sí descavalcà de son *rosi* e s'agonolà als peus de Galeàs, e l'pragà --- què él lo lex anar an él axí con escuder ---», Reixac (*Q*, 27 5): era la cavalcadura dels escuders jovenets que seguien el jove cavaller

«Qui vol comprar --- basta que lo senyal del vi estiga a la porta, e qui vol comprar *roci* e l'mercat basta que guar al front qual hi porta lo senyal», Eiximenis (*Llibre de les Dones*, 47 4f.), al mig d'un tros que sembla prosificació d'un poema seu anterior, amb el mateix mot, *EntreDL* I, 207, 5 1, cf. 3) «Rey no portant / davant bandera / --- / no cavalcant / cavall

cosser, / mas en somer: / no en *roci* / mas en pollí / no gens domat / a dur cabestre ---», JRoig (*Spill*, 13115). «*Roci* que ambla: equus gradarius ---; *roci* amblador ---; *rocins*, àsens, mules: jumentum», JnEsteve (*Ll'Eleg*, q-6-r-2). Pertot la idea de bèstia cavallina inferior, vella, avariada o almenys lenta (ambladora): «pesebre / per al *roci*, / que prou no 's bo per al molí / a tirar sacs, / tot ple de vorm i alfacs, / d'espavarany / i de cucaç / ---», *Somm de J Joan*, v. 1021. I V. supra les cites de *roci* a la Manescalía de Klagenfurt.

Carles Ros acabarà de precisar els diversos matisos: «*roci* --- el cavallo de trabajo, a distinció del que nombran de regalo *r* o *caval* *repropi* --- que rehusan bolver a alguno, u ambos, lados, sacudiendo la cabeza, y huyendo assí del tieno de la rienda; los que andando se paran y no quieren passar adelante; *r* o *cavall mulenc*: rocín o c. rixoso, pronto dispuesto para reñir o contender con otro; inquieto y alborotado a vista de la hembra ---» (*Dicc*, p. 203); anàlogament Sanelo (*E* 124r1, D 48r1, 13r1).

Ens podrem estalviar les cites de literatura moderna, amb l'excepció de les de caràcter paremiològic, sempre al·lusives a la vellura i decadència de la bèstia: «qui no la fa de pollí, la fa de *rossi*» (veg. Coromines a *pollí POLL*), «no hi ha cavall que no 's torne *rossi*», Salvà (*Callosa d'En S* II, 124). La *figa de sang de rossi* és una de les castes que distingeixen a Benigànim, 1962, pel color comparable (veg. *FIGA*).

Fugint de prejudicis he estat molt atent a trobar excepcions a les normes que es desprenen d'aquesta documentació. A Mallorca en algun moment històric (segurament per condicions especials de la recria en el territori insular, famós per la seva exportació d'equins barats, cf. II, 344b22-47), s'usaren els rossins com a muntura de cavalleria militar: «l'infant don Pedro se metia apunt ab 800 *rossins* --- pus de 3000 *rossins* ---» (frequent en autògrafs del governador de l'illa, l'any 1435, *BSAL* VIII, 361a). Una altra excepció única, també del S. xv (temps de guerres civils amb molta intromissió estrangera o mercenària), es refereix a la forma nasalitzada: en un doc. de c. 1420, submissió dels guerrillers del comte d'Urgell, un genet, amb un «pillar» i un patge porten *tres roncins* (*CoDoACA* xxxv, 253).

En castellà el mot apareix des de 1156 (*rocino*), *rocín* en docs de 1170, 1202; *rocín* en el text literari més antic (Berceo), i en el *DCEC/DECH* cito uns 12 testimonis de la mateixa forma en textos legals o historiogràfics del S. XIII, sempre amb *c* sorda (ni un cas de *-z*); així segueix, amb *ç* sempre, en altres textos posteriors, dels Ss. XIV i XV, de grafia acurada. Des del principi presenta el matis posterior de cavall poc valuós, com es veu per l'import respectiu dels drets que paguen per un *rocín* o un *cavalla*, i pels contextos literaris: «fízote subir en un *rocín* de alvarda» a un cavaller deshonrat (c. 1280), «a fermosa yegua dan flaco *rocín*», Canc. de Baena etc.

Puix que fou un mot molt viu fins als clàssics, i encara avui a Astúries, aqueixa difusió tan antiga i co-